

PROF. KAŽIMIR HRASTE, UMJETNIK, KIPAR,
SVEUČILIŠNI PROFESOR, AKADEMIK, DOBITNIK
BROJNIH NAGRADA I DRŽAVNIH ODLIČJA

Akademik, a rajska ptica

Kultura je univerzalna. Da nije takva, ne bi mogla povezivati i oplemenjivati narode. Kultura je magnetsko polje koje nas štiti od ratova i destrukcija. Kultura nije sportska disciplina, to je stanje duha

Kažimir Hrašte: Prihvaćati tuđu kulturu znači i sebi nešto pridodati, kao što su i drugi od nas uzimali

PIŠE: ŽELJKA SJERAK RADAS
SNIMIO: ZORAN ALAJBEG

Profesora Kažimira Hraštu nemoguće je opisati u nekoliko rečenica uvoda. Nije moguće u nekoliko riječi sažeti njegov rad i utjecaj koji je već sada ostavio na Split, Dalmaciju, ali i Hrvatsku. Kažimir Hrašte, čini nam se, prije svega je umjetnik, zatim kipar, profesor na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu, dobitnik velikog broja nagrada za svoj rad, ali i državnih odličja, akademik, pristupačan i otvoren sugovornik od kojeg cijelo vrijeme učite, osoba koja vas potiče na promišljanje o društvu i svijetu u kojemu živite, ali i koji vas istančanim smislom za humor svako malo nasmije.

Toplinski val na svom je vrhuncu. Nakon što je sunce palo, usprkos neposrednoj blizini mora, *na Mornara* je vruće, ali to nas ne priječi da radosno uplovimo u dvoipolsatni razgovor s našim profesorom.

Rođeni ste na Braču?

– Da. Otac mi je bio lučki kapetan i rođen sam u zgradi današnje lučke kapetanije u Supetru. To je kuća koja stoji uz rub rive. Prostor do ruba mora s jedne strane bio je ograđen zidom s dvorišnim vratima, a s druge strane bila je gusterna. Dvorište s morem. To je bio prostor moga djetinjstva. Kad mi je bilo šest godina, preselili smo se u Omiš. Tamo sam završio osnovnu školu, u Splitu srednju umjetničku, a Akademiju u Zagrebu. Onda sam se vratio u Split. Ostati u Zagrebu nije mi bila opcija. Teško je to opisati. Važno mi je da sam kraj mora, ne da bih uživao u njemu. Nije mi bilo važno kupanje ili ribolov, meni je bitan rub. Da je more tu, a da sam ja

na njegovu rubu. U jednom razgovoru Jure Kaštelan mi je rekao: “Pa to je normalno. Moraš imati crtu ishodišta od koje ideš i kojoj se vraćaš.” I to je ta crta.

A Brusje?

– Moj otac je iz Brusja. Vodio bi nas svake godine na Hvar, u posjet noni. Miris otoka trajno mi je ostao urezan. Išli smo iz Omiša našim malim brodom i spavali u vali Jagodni. Za mene Brusje ima posebnu energiju. Smatram ga svojim zamjenjskim mjestom rođenja. Snažno ga osjećam.

Zbog ljubavi prema brodovima malo je nedostajalo da postanete pomorac, a ta ljubav je zapravo i ishodište vaše umjetnosti?

– Oduvijek sam volio more i brodove. Bio sam, i još sam, fasciniran njima. Zapravo sam se kao dječčić zbog te fasciniranosti brodovima skoro utopio. Spasila me žena koja me slučajno vidjela kako padam u more. A što se dogodilo? Otac mi je napravio malu maketu drvenog broda koji je bio privezan konopčićem. Ja bih trčao rubom mola i vukao taj brod za sobom. Što sam ja brže trčao, brod je radio veće valove i tako sam, trčeći, jednostavno istrčao mol i pao u more. Još se i danas zorno sjećam utapanja, poniranja, mjehurića, svega... Ali to nije uništilo moju očaranost morem i brodovima. Prvo što sam napravio vlastitim rukama uopće predstavljalo je pramac broda, ali samo taj dio. Mislim da sam uspio napraviti ono što sam želio i na to sam bio jako ponosan. To je bilo prije nego što sam krenuo u školu, a onda sam u osnovnoj školi počeo samostalno izrađivati razne predmete, što bi mi god padalo na pamet. Teško je to objasniti. Jednostavno sam

osjećao potrebu dokazati sebi da ja to mogu napraviti.

Imali ste slobodu birati profesiju?

– Moji roditelji prema meni nisu bili kao ovi današnji roditelji. Oni su samo sutjeli, promatrali i puštali. Pustili su me da budem to što jesam. S druge strane, bio sam najmlađi od troje djece pa sam tako imao privilegiju postati što god sam htio.

Njima ste posvetili i monografiju?

– Da. Bili smo jako bliski. Beskrajna ljubav, to su mama i tata.

Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu?

– U Splitu je postojao dio zadržarskoga Filozofskog fakulteta. To su bili nastavnički studiji, među ostalim i studij likovne kulture, na kojem sam se zaposlio kao asistent i tada sam s kolegama razgovarao o osnivanju Umjetničke akademije. Ta tema

“

Kulturna baština, mislim na materijalnu, prije ili poslije osuđena je na propadanje jer je to jednostavno proces. Na našoj Umjetničkoj akademiji imamo Odjel restauracije i konzervacije koji za cilj ima usporavanje toga procesa

imala je dugu povijest u Splitu. Moj pokojni prijatelj Ivica Mandić postao je tada pomoćnik ministra znanosti. Pitao sam ga bi li podržao inicijativu za osnivanje Umjetničke akademije u Splitu i on je to prihvatio. To je bio početak velike akcije osnivanja Akademije. Prvo sam se javio Gorkom (Žuveli). Bila je to na svoj način nemoguća mislija jer, osim entuzijazma, nismo imali gotovo ništa. Objektivno, nismo imali uvjete, nismo imali ljude ni zgradu, ništa osim male želje. No uspjeli smo motivirati pojedince koji su nam se pridružili i koji su pridonijeli da se osnuje institucija koja je, to sam duboko uvjeren, dala i daje ogroman doprinos kulturi Splita i Hrvatske. Danas, nakon 25 godina još uvijek nemamo zadovoljavajuće uvjete, ali to ostaje zadatak generacijama koje dolaze.

Akademija sutra?

– Živimo u društvu koje nema pretjerano sluha za kulturu. S druge strane, svakoj umjetničkoj akademiji potrebni su stalni iskoraci, nove ideje, tehnologije i novi pogled na umjetnost. Studente je potrebno – naravno, koliko je to uopće moguće – pripremati na odgovore novim izazovima. Profesori su dužni poticati u tom smislu, imati utjecaj. No društvo treba biti svjesno da ni jedna institucija, pa tako ni Akademija, nije na kratke staze. Za rezultate treba proći određeno vrijeme. To je neka vrsta fine paučine koja se neprimjetno pleće i nevidljiva je na početku. Tek nakon nekog vremena vidiš rezultate i onda shvatiš njezinu funkciju i zato je neophodno imati sluha i strpljenja za taj proces.

Uz Akademiju, tu je i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, koji je također neophodan ovom

gradu i sredini. Te dvije ustanove humanističkog usmjerenja, svaka na svoj način, pridonose da se društvo gradi iznutra.

Umjetnost vs. potreba tržišta?

– To da ljudi kupuju umjetnine kao vid nekretnine ili, točnije, pokretnine, da je umjetnost doslovno i otvoreno postala roba, daje ona na tržištu kao i svaka druga roba, nije osobito nova tema. Tržišno gledano, umjetnost bi se trebala prilagođavati potražnji, što čak načelno nije nužno loše. U povijesti umjetnosti imamo primjere da su najveće narudžbe stvorile i najveća djela. No nikad kao danas umjetnička djela nisu bila doslovno neka vrsta zlatnih poluga, nikad tako otuđena. S druge strane, mi u Hrvatskoj zapravo nemamo tržište umjetnina, ako izuzmemo trgovinu nekim našim mrtvim majstorima za kojima postoji grozničava potražnja u jednom uskom krugu novih buržuja i čija djela dostižu vrtoglave cijene, ali koji izvan Hrvatske ne vrijede mnogo. Naše je tržište umjetnosti konzervativno. No ne radi se samo o tržištu umjetnosti. To je na neki način i javni ukus. Dovoljno je pogledati naše javne natječaje i narudžbe i što se bira! Naravno, nezdgodno je od nekoga koga nazivamo umjetnikom tražiti da zaradi na način da se odrekne sebe, ali glavni paradoks je u nečemu drugom. S jedne strane imate našu javnu (i privatnu) potrebu za umjetnošću zarobljenu u umjetničkom konzervativizmu, a s druge nove, mlade, dobre umjetnike potpuno operirane od potrebe za prodajom, za koje bi bilo kakvo komercijalno prilagođavanje bilo izdaja. Tu se stvorio ogroman jaz koji bi se, po mome mišljenju, mogao pre-

mostiti jedino ako bi se uspjelo odgovoriti na pitanje kako stvoriti potrebu za umjetnošću, ali onakvom kakva danas jest.

Uvijek govorimo o baštini, ali što je s baštinom suvremene umjetnosti?

– U odgovoru na vaše pitanje najprije mi je na pamet pao problem restauracije suvremene umjetnosti, ali onda sam se sjetio da tu ima jedan mnogo veći i širi problem. Mi nemamo institucije koje se bave baštinom suvremene umjetnosti, ili nisu kao takve deklarirane. Imamo pozornice za njezino predstavljanje, ali tko i gdje pohranjuje tu umjetnost? Nitko. Nekada je postojala praksa otkupa umjetničkih djela i na taj način se umjetnosti pomagalo i čuvalo je. Danas je to zapravo rijetko i simbolično, ako se i dogodi, to je sporadično, prijateljski, ali nikako sustavno. Mislim da temeljni problem nije nedostatak sredstava za otkup, već nebriga i ignoriranje. Nema entuzijazma i iskrene želje da se sačuvaju umjetnine. Svatko očekuje da to obavi netko drugi. Isto se događa? Taj silni materijal propada, ostavljen je na čuvanje vlasniku (autoru) koji, ako ima prostora, čuva ga, ako nema, pokloni ga ili ga negdje ostavi da propada. Mislim da će se pravi razmjeri vidjeti tek kad se u budućnosti bude pisala jedna nova povijest umjetnosti.

No to je u svakom slučaju tema o kojoj treba govoriti jer suvremeno umjetnosti (koja je već ostvarena i potvrđena!) hitno treba naći utočište. Cijelo vrijeme govorimo o baštini, ali baština će postati i ono što se danas događa. Imamo veliku produkciju u koju je uloženo nečije vrijeme, volja, ideja, talent, novac na kraju krajeva. To je sve što jedan umjetnik ima. Iстина

Osim ako..., 2022, lim, staklo, visina 300 cm

Kišnica, 2012, aluminijski lim, drvo, visina 75 cm

Ljubimac, 2012, drvo, tkanina, visina 89 cm

Prema dolje I, 1987, drvo, visina 75 cm

je da se danas radi velika količina popratne digitalne dokumentacije, ali gdje ćemo završiti ako nam sve bude virtualno. Drugim riječima, mi smo trenutačno u situaciji da nam hitno treba mjesto samo za pohranu (veliko skladište), prvenstveno da bi se sačuvalo, a zatim strpljenje za čekanje nekog boljeg vremena.

Drugim riječima, naša kulturna baština propada?

– Kulturna baština, mislim na materijalnu, prije ili poslije osuđena je na propadanje jer je to jednostavno proces. Na našoj Umjetničkoj akademiji imamo Odjel restauracije i konzervacije koji za cilj ima usporavanje toga procesa. Velike kulturne zemlje bogate spomenicima imaju puno veće probleme nego male. Naravno, mi spadamo u male, ali dovoljno smo veliki da nam je problem kako zaštititi svoju baštinu. Sada do izražaja dolazi kulturna razina nacije, kako se gospodari, odnosno štiti baština, jer svaka država rješava to na svoj način. Danas govorimo kako novac za čuvanje i obnovu baštine dobivamo iz europskih fondova. Istina je, novac da, ali ne i pamet, a mi se još nalazimo u procesu razmišljanja što bismo uopće htjeli napraviti s tom istom baštinom.

Treba li nam spomenik Dioklecijanu s obzirom na Palaču i turizam od kojeg živimo?

– Pretpostavljam da mislite na skulpturu Dioklecijana koju je prije nekoliko godina napravio moj mladi kolega Dani Martinić, koja je bila predstavljena javnosti Splita i koju stručna publika nije dobro primila, ne zato što skulptura nije bila dobra. Zamjerka je bila neautentičnost. Istodobno, već neko vrijeme, svako ljeto na Peristilu održavaju se nekakvi Dani Dioklecijana i paradiraju rimski vojnici odjeveni u iste kostime kao i oni oko Fore Romane u Rimu, naručeni, vjerojatno, iz nekog online kataloga i proizvedeni u Kini. Za razliku od toga, spomenuti kip Dioklecijana iznimno je korektno izveden u stilu rimskih imperijalnih skulptura i djelo je našeg umjetnika. No glavni je paradoks u nečem drugom. Ta "rimski predstava" dio je naše turističke ponude koja Hrvatsku reklamira kao zemlju koju u tek treba otkriti, dakle kao djelić Europe u kojemu još postoje autentični, lokalni, nacionalni, drugdje izgubljeni duh. Problem je u tome što se u tu glorifikaciju lokalnoga uvezuje Dioklecijanova palača koja zapravo govori o internacionalnosti i univerzalnosti, o uvezanosti Splita u rimski svijet koji je, jedini od svih starih svjetova, doista u stvarnosti ostvario univerzalnost i internacionalnost, što treba razlikovati od suvremene globalizacije, od rikša, "bokerija" i kineskih suvenira. To postavlja i pitanje što znači naša kultura. Imamo li mi danas našu kulturu i jesmo li je ikad imali? Imamo mješavinu više kultura, kao i sve druge kulturne sredine, ali to je prirodni proces u kojemu se prožimaju različitosti. Prihvaćati tuđu kulturu znači i sebi nešto pridodati, kao što su i drugi od nas uzimali. Svaka kultura koja se grčevito drži zatvorenom zapravo je nekultura. Jer otvorenostu najbolje štitiš i gradiš svoju kulturu, domovinu, ljude, prirodu. Kultura je univerzalna. Da nije takva, ne bi mogla povezivati i oplemenjivati narode. Kultura je magnetsko polje koje nas štiti od ratova i destrukcija. Kultura nije sportska disciplina, to je stanje duha.

Kažimir Hraste, primanje u redovno članstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti - Razred za likovne umjetnosti (15.06.2022)

Živimo u društvu koje nema pretjerano sluha za kulturu. S druge strane, svakoj umjetničkoj akademiji potrebni su stalni iskoraci, nove ideje, tehnologije i novi pogled na umjetnost. Studente je potrebno – naravno, koliko je to uopće moguće – pripremati na odgovore novim izazovima

Vaš je rad uistinu šarolik. Metal, staklo, drvo?

– U skulpturi nikad nisam vidio samo površinu. Tražio sam njezinu unutrašnju strukturu. To me vodilo do različitih materijala. Pitali ste me za staklo. Staklo ima volumen, ali i svojstvo negativna. Kroz njega vidimo drugu stranu, a vidimo i odraz. To je kao savršena misao. Sve je obuhvaćeno, sve vidljivo, vani i iznutra je isto. Uvijek sam težio toj vanjsko-unutarnjoj formi, ali ne samo u fizičkom, nego i u misaonom smislu. Jedna kolegica prokomentirala je moju zadnju izložbu u Galeriji umjetnina riječima da sam napravio modernu špilju. U neku ruku to je točno jer su naši današnji stanovi špilje od knaufa, stakla, stiropora. Bliska mi je ta providnost i nepostojanost. Svoju predzadnju

izložbu, u Galeriji Kula u Splitu, koja je bila napravljena samo za taj prostor, montirao sam i onda srušio tako da je nepovratno izgubljena. Uračunavanje efemernosti u umjetnički projekt, što nije nešto novo. Kod mene ona nosi poruku da je borba za opstanak rada dugoročno izgubljena ako je rad bez odjeka. Ako nam rad stvara opterećenje, onda je najbolje da ga sami eutanaziram.

Kako je proći pored Pirje?

– Pa draga mi je.

Dražen?

– Dražen je prihvaćen. To je bila jedna dobra ideja u koju je bilo uključeno više sudionika. Mislim da spomenik odiše pozitivnom energijom koja se prenosi na cijeli prostor. Također mi se čini da je tajna prihvaćanja te skulpture to što je Dražen tu prizemljen. Uz njega se može sjesti i dodirnuti ga, kao da je jedan od dječaka koji i sad oko njega igraju košarku. To je prikaz mladosti, prije svjetskog uspjeha i slave. On je dječak koji nogama drži košarkašku loptu i gleda unju zagledan u kristalnu kuglu svoje sudbine.

Dječak s kišobranom?

– To je moj unuk! Kći mi je poslala njegovu fotografiju iz šetnje gdje on nosi kišobran. Ali način na koji ga je nosio, kako ga je grčevito držao, važnost koju je osjećao... Upravo taj njegov doživljaj pretočio sam u tu skulpturu.

Raspela?

– U životu sam radio više raspela, ali za svaki mi je bila potrebna priprema kao da mi je prvo. Nastojao sam se ne ponavljati i u sebi naći prostora da imam razlog napraviti ga. Prvo veliko raspelo bilo je ono za crkvu sv. Ante u Kninu. To mi je djelo donijelo veliko iskustvo. To je bilo moje viđenje velike teme. Prije nego što sam ga pokazao fratrima, jedan mi je stariji kolega rekao da se njemu

sviđa, ali tko zna hoće li se sviđeti naručiteljima (fratrima). Suočio sam se s dilemom kako napraviti nešto da bude po mome i da se sviđi drugima?! Iz ove distance taj problem ne postoji. Jednostavno trebaš raditi najbolje što možeš; odgovoran si jedino sebi.

Šototajer?

– To je skulptura koja predstavlja bračni par. Puni je naziv *Šototajer i njegova žena*. Kao dijete gledao sam s prozora radove ispred kuće, u moru, i vidio kako se *šototajer* spušta u punoj opremi. Na brodu je ostala njegova žena, koja je pumpala zrak. Rijedak prikaz odanosti i povjerenja.

Gorki Žuvela?

– Bio mi je prijatelj. Posebna vrsta prijatelja, koji vas potiče i kritizira, i osvaja duhom. Pa i onda kad je bio nedosljedan i proturječan, nikad vas nije ostavljao ravnodušnim. Jako mi nedostaje, jako.

Ivo Dulčić?

– On je u mojim formativnim godinama bio ključna osoba (možda i zato što su Hraste nekoliko bili Dulčići). U njegovim radovima vidio sam slike koje su mi bile bliske, ali i otkrivao što je to u njima umjetničko. Bio je veliki slikar i umjetnik.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Kakav je to osjećaj?

– Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti sinonim je za autoritet. To je skup vrsnih pojedina. Biti njezin član je velika čast i privilegij, s tim da to svaki član zaslužuje i brani po naosob. Ne možeš biti dio velike institucije, a ne biti. Osjećam odgovornost i smatram to velikim izazovom.

I na kraju, tko je zapravo umjetnik?

Možda rajski ptica... No, za odgovoriti na to pitanje trebalo bi najprije odgovoriti na ono što je to umjetnost.